

Олена КАШУБА-ВОЛЬВАЧ, Олена ЯВОРСЬКА

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВА У СПОГАДАХ МИХАЙЛА ЖУКА

Архів Михайла Жука у фондах Одеського літературного музею. 2014 року минуло п'ятдесят років з дня смерті художника та письменника Михайла Івановича Жука (1883–1964).

З 1925 р. його життя було пов'язане з Одесою. Тут він мешкав за двома адресами — на Пролетарському (нині Французькому) бульварі та з 1941 р. — на вул. Свердлова (нині Канатній).

Попри всі бурхливі події та життєві негаразди — дві революції, численні зміни влади у Києві та Чернігові, переїзд до Одеси, трус та арешт 1931 року¹, зміну квартири 1941-го (коли будинок постраждав під час бомбардування міста), перебування в окупованій Одесі — він зберіг як художній, так і літературний доробок.

По смерті митця архів було розпорошено. Головним чином він розійшовся по чотирьох приватних збірках Одеси, частина матеріалів надійшла до Чернігівського меморіального музею М. М. Коцюбинського.

Обійдемо долю живопису Жука, приділимо увагу суто літературному доробку. З часом саме на його базі були зроблені численні публікації творів письменника одеськими краєзнавцями та науковцями С. З. Лушиком, Т. І. Максим'юком, І. І. Козеродом, В. Барладяну-Бирладником (1942–2010), О. Л. Яворською у місцевих, київських та закордонних виданнях.

Завдяки допомозі мецената С. Р. Гриневецького частка літературного архіву Жука нещодавно надійшла до Одеського літературного музею. Вона складається з рукописів та машинописів оповідань, віршів, казок, п'єс, перекладів, спогадів, щоденникових записів.

---

¹ З листа Жука до І. Коцюбинської від 20.10.1955: «коли мене заарештували в 1931 р., то забрали багато книжок з автографами татка, Нечуя-Левицького, Лесі Українки, Лисенка, Лепкого, Франка і багато інших, які я так і не отримав» (повідомлено В. Величком С. З. Лушику).

Ретельне ставлення Жука до літературної роботи має наслідком існування кількох (найбільша кількість — шість) варіантів майже кожного рукопису, не кажучи вже про машинописні копії). Тому буде йтися лише про ті спогади, які зараз перебувають у фондах музею.

Більша частина написана у 1950-ті (у разі відсутності авторського датування датується за характером почерку та виглядом паперу). Переважають спогади про М. М. Коцюбинського: «М. М. Коцюбинський: Згадка. Одеса, 1926» — 14 сторінок, «Михайло Коцюбинський» з надписом автора «Читано 1929 р. 29.IV в м. Одесі на курсах українознавства» — 16 сторінок на окремих аркушах, «М. М. Коцюбинський: Спогади», 1950-і, три зошити — чернетка, біловий варіант — два зошити¹. Залишив він спогади й про зустріч з І. С. Нечуй-Левицьким «Портрети. І. С. Нечуй-Левицький»² — 9 сторінок на окремих аркушах.

З художнього життя: «Київ. Академія Мистецтв» (після 1952 р.) — у зошиті, 15 стор. тексту. До спогадів можна віднести також чернетку листа до М. Кодацького з відомостями про В. Блакитного³.

Дещо окремо стоять спогади про початок війни, написані російською мовою «Июнь был прекрасен...» (після 1954 р.), у зошиті 20 сторінок тексту.

Більш детальний аналіз мемуарної частини доробку Жука потребує окремого дослідження.

Про спогади Михайла Жука щодо Української академії мистецтва. В історії українського мистецтва є сторінки, що докорінно змінювали усталений плин подій і визначали дальший розвиток нашої культури. Дослідники часто звертаються до них, створюючи власні версії минулого. Коли йдеться про вітчизняне образотворче мистецтво ХХ ст., неодмінно виникає потреба згадати заснування Української академії мистецтва 1917 року.

Перші бурхливі дні української революції викликали могутній поступ національного піднесення в суспільстві, й у тому нестримному натискові нової епохи українці побачили обриси власної держави, омріяної багатьма поколіннями. Започаткування української державності відбувалося на тлі дедалі глибшого усвідомлення українськими політичними та громадськими діячами ролі культури свого народу, а також утвердженні особистісного національного світогляду. За короткий час в Україні відбулася справжня культурна революція, внаслідок якої постали Українська академія наук, українські державні університети в Києві та Кам'янці-Подільському, Національна бібліотека Ук-

¹ За інформацією, наданою проф. О. А. Лагутенко, третій зошит знаходиться у Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику М. М. Коцюбинського (А-5429).

² Луцик С. Михайло Жук у колі сучасників // Київ. — 1998. — № 11. — С. 153–156.

³ Там само.

раїнської держави, Український національний театр і Український національний хор, Київський археологічний інститут, Вища українська архітектурна школа та Українська академія мистецтва.

Українська академія мистецтва постала в «перші золоті місяці революції», як назвав їх, згадуючи ті дні, художник Юхим Михайлів¹. Організаційний процес отримав всебічну підтримку від керівництва українського уряду, адже його більшість складалася з творчої інтелігенції. «Ми всі тоді вірили, що буде незалежна Україна; з усіх кінців бувшої Росії, в якій ішла революція, почали на Україну з'їздитись ті, що почували себе українцями і що хотіли працювати для України. І ось у Києві зібралось між іншим багато мистців»², — писала безпосередня учасниця тих подій Катерина Антонович.

У ті дні, сповнені романтичних надій і гарячкового запалу, за ініціативою Василя і Федора Кричевських, Григорія Павлуцького, Миколи Біляшівського, Миколи Бурачека та Дмитра Антоновича розпочалися активні заходи з організації комісії, яка б могла офіційно вести справу заснування майбутньої академії. Невдовзі, після створення у червні українського уряду — Генерального секретаріату Української Центральної Ради, — ця група на чолі з професором Григорієм Павлуцьким отримала статус «комісії по заснуванню Української академії мистецтв» при Секретаріаті освіти. Активну участь на початковому етапі у роботі комісії приймав і Михайло Жук, який був секретарем організаційної комісії і, як згадують його колеги нотував, а потім зберігав протоколи зібрань комісії.

На жаль, документи, в яких висвітлюється організаційний процес заснування УАМ збереглися фрагментарно, значна частина документів, що стосувалися безпосередніх засновників УАМ, загинула у 1918-1920-х, як документи родини Василя Кричевського, Михайла Грушевського та Григорія Павлуцького. Розпорошені документи, пов'язані з постатями Олександра Мурашка, Георгія Нарбута та Михайла Жука, тому спогади Михайла Жука про заснування Української академії мистецтва та його творче життя у роки революції та громадянської війни є вкрай важливими.

Автори публікації дякують за допомогу у роботі над коментарями С. З. Луцику, Т. І. Максим'юку, та співробітникам Чернігівського літературно-меморіального музею М. М. Коцюбинського.

Текст публікується за рукописом, зі збереженням особливостей авторської орфографії. Текст, поданий у квадратних дужках, було викреслено автором спогадів. Також у квадратних дужках подано посилання на уточнення та пояснення укладачів коментарів.

---

¹ Михайлів Ю. Фрагменти спогадів про Г. І. Нарбута // Бібліологічні вісті. — 1926. — № 3. — С. 47.

² Антонович К. З моїх споминів. — Вінніпег : УВАН, 1973. — Ч. 5. — С. 188.